

УДК: 351.82:004

*Яворська Т. М., канд. пед. наук, доцент,
Прізунов О. В., канд. екон. наук, доцент,
Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця*

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ ДЕРЖАВИ: ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ, ДОСТУПУ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ

Анотація. Проблематика захисту культурного надбання та інформаційного простору є нині актуальною для будь-якої країни. Для України, враховуючи сучасні військові виклики, важливо шукати механізми захисту інформаційних ресурсів інституцій національної пам'яті, протидії впливів, загроз, щоб забезпечити інформаційну безпеку, захистити та зберегти національний інформаційний простір держави.

Ключові слова: інформаційні ресурси, інституції національної пам'яті, об'єкти документальної спадщини, культурне надбання.

У сучасному світі інформаційні ресурси інституцій національної пам'яті (архівів, бібліотек, музеїв), що відображають весь історичний прогрес людської думки, досвіду та знань, зафіксовані у різних формах передавання інформації та мають важливе значення для формування національної самосвідомості українського народу, відіграють важливу роль у збереженні культурного надбання, інформаційного простору держави. Наведені вище установи покликані збирати, зберігати, науково досліджувати та надавати у суспільне користування історико-культурні джерела, історичні артефакти, що є свідками розвитку суспільства в його багатьох вимірах. Джерела архівів, бібліотек та музеїв є носіями соціальної, колективної та культурної пам'яті, акумулюючи у фондах, що спеціально створюються, історичний досвід нації, слугують своєрідним історичним документальним депозитарієм держави в реалізації її функцій, а також активним комунікативним засобом збереження та трансляції культурних цінностей від покоління до покоління, посередником між минулим, сучасним і майбутнім [1].

Загалом до об'єктів документальної спадщини належать:

- унікальні архівні документи;
- рукописні книги;
- стародруки;
- видання ХІХ–ХХ ст.;
- аудіовізуальні документи;
- електронні документи.

Сьогодні існують певні проблеми та виклики, які необхідно вирішувати для забезпечення ефективного функціонування інформаційних ресурсів, як-от проблеми збереження та доступу. Серед проблем збереження важливо виокремити як

фізичне зношування, так і фінансові обмеження для збереження та обслуговування інформаційних ресурсів.

Роки українсько-російської війни актуалізували важливу проблему збереження історичного культурного надбання держави. Внаслідок збройної російської агресії культурні цінності України, зокрема й об'єкти документальної спадщини, періодично зазнають значних пошкоджень або знищення. Метою російської агресії є загарбання українських територій, а пріоритетом – знищення національної ідентичності, геноцид українського народу [2].

Новітні цифрові технології в бібліотечній та архівній справі, в інформаційній культурній діяльності є вимогою часу та перевіреним засобом збереження національної ідентичності України [2]. Проблеми доступу до об'єктів документальної спадщини вирішуються шляхом переведення документально-інформаційних ресурсів у цифровий формат, формування електронних баз даних, електронних бібліотек. Відтак важливим кроком у вирішенні сучасних викликів і проблем для інформаційних ресурсів інституцій національної пам'яті є створення електронних бібліотек, що дають змогу зберігати, організовувати та надавати надійний доступ до інформаційних ресурсів, сприяють збереженню національного культурного надбання.

Нині в Україні реалізується амбітний проєкт – створення Національної електронної бібліотеки України (НЕБУ), що отримав підтримку від ЮНЕСКО й Міжнародної федерації бібліотечних асоціацій та установ (ІФЛА). Метою проєкту є захист культурного надбання України в частині документальної спадщини, що знаходиться в інституціях пам'яті по всій Україні (бібліотеках, архівах, музеях тощо) шляхом оцифрування та створення надійної системи збереження і доступу до цифрових копій об'єктів через інтернет на довготривалій основі.

Сама ідея створення цифрової бібліотеки виникла ще до початку повномасштабного вторгнення. Як зазначив т. в. о. Міністра культури та інформаційної політики України Р. Карандієв: «...ідея набула більшої актуальності після того, як ми стикнулися з викликами війни. Збереження історичних документів, забезпечення доступності до них в електронному форматі є сьогодні одним із викликів часу, який ми з вами успішно подолаємо, коли незабаром вийдемо на фіналізацію нашої тривалої, але системної роботи зі створення електронної бібліотеки» [3].

Реалізація проєкту створення НЕБУ відбуватиметься у чотири етапи впродовж 2024–2029 років. Внаслідок створення НЕБУ буде запроваджено централізовану систему довготривалого зберігання електронних документів, підвищено доступність до електронних документів для користувачів та захист об'єктів національного надбання. Очікується також підвищення ефективності роботи

установ, що зберігають об'єкти національного надбання та впровадження єдиного підходу і, що важливо, прискорення процесів оцифрування об'єктів національного надбання на основі міжнародних стандартів.

На першому етапі проекту, який координує ВГО Українська бібліотечна асоціація спільно з Міністерством культури та інформаційної політики України (МКІП), у 2023 році вивчався досвід бібліотек інших країн у створенні електронних бібліотек національного рівня і досвід українських бібліотек, архівів, музеїв, бізнесу в оцифруванні та створенні баз даних оцифрованих документів.

Згідно з наказом Міністерства культури та інформаційної політики України від 01.03.2023 № 96 «Про утворення тимчасової робочої групи з питань створення Національної електронної бібліотеки України», робоча група складається з представників бібліотечної, архівної та музейної галузей, що має забезпечити розроблення правової й організаційної баз Національної електронної бібліотеки України, яку буде закріплено у відповідних документах: концепції, положенні, регламенті роботи, дорожній карті, і дасть змогу розрахувати орієнтовний бюджет цього масштабного проекту [4].

Наразі у МКІП зазначають, що робоча група конкретизувала перелік бібліотек і архівних установ, яких долучать до реалізації проекту, та здійснила аналіз кількісних та якісних показників об'єктів документальної спадщини для виявлення обсягів завдань. Також робоча група підготувала організаційну та правову бази Національної електронної бібліотеки України. Розроблено проєкт Концепції створення Національної електронної бібліотеки України, проєкт Плану заходів з реалізації мети та завдань, визначених проєктом Концепції створення Національної електронної бібліотеки України, та проєкт Положення про Національну електронну бібліотеку України.

Висновки. Отже, збереження історичних документів, забезпечення доступності до них в електронному форматі є сьогодні одним із важливих пріоритетів держави. Захист культурного надбання України, зокрема документальної спадщини, яка знаходиться в інституціях національної пам'яті по всій країні (бібліотеки, архіви, музеї тощо) досягається шляхом оцифрування та створення надійної системи доступу до цифрових копій об'єктів, як-от створення національного ресурсу – Національної електронної бібліотеки України, що сприятиме не лише організації та систематизації значної кількості інформації, але й забезпечить зручний доступ до національних ресурсів для всіх користувачів.

Список використаних джерел

1. Дубровіна Л. А., Киридон А. М., Матяш І. Б. Інституції пам'яті: архіви, бібліотеки, музеї та культурно-історичні заповідники. *Енциклопедія історії України: Україна–Українці*.

Кн. 2 / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ: Наукова думка, 2019. 842 с. URL: <http://www.history.org.ua/?termin=2.23> (дата звернення: 02.04.2024).

2. Ковальська Л., Яворська Т. Запобігання стиранню національної пам'яті України в умовах російської агресії. Матер. XII Міжнар. наук. конф. ICS «Інформація, комунікація, суспільство 2023» (ICS-2023) (18–20 травня 2023 р.). Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2023. С. 57–59.

3. Баранівська Т. У Києві презентували проєкт Національної електронної бібліотеки України. Представники робочої групи та міжнародні партнери обговорили концепцію, положення, регламент роботи та дорожню карту. *Суспільне*. Київ. URL: <https://suspilne.media/amp/kyiv/674336-nacionalna-elektronna-biblioteka-ukraini-u-kievi-rozroblaut-konserciu-proektu/> (дата звернення: 10.04.2024).

4. Про утворення тимчасової робочої групи з питань створення Національної електронної бібліотеки України: Наказ Міністерства культури та інформаційної політики України від 01 березня 2023 р. № 96. URL: <https://mkip.gov.ua/files/%D0%9D%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%B7%2096.pdf> (дата звернення: 10.04.2024).

5. Трансформаційні процеси у суспільній та соціокультурній сферах України: монографія / О. М. Анісімова, Л. А. Ковальська, Г. П. Лукаш, О. В. Прігунов, О. С. Щербіна, Т. М. Яворська. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2021. 185 с.

